№ 210 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 25

1908

ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 25 № 210

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction „Mschak“.
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲ.
Առանձին ՄԷԿ րուբլի

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ	Ամերիկա տարեկան .	6 դօլար
ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ	Եւրոպա » . .	30 ֆրանկ
Հասցէն՝	Պարսկաստան » .	10 րուբլի
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».	Հասցէն փոխելու համար պէտք է	
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».	ուղարկել	40 կոպ.

Նատալիա Իվանովնա Խան Աղեանը՝ իր որդի Արամ Եգորովիչի և դուստր Աննա Եգորովնա Բէկզատեանի, Թոռների և հարս Աննա Բօղդանեանի հետ միասին՝ յայտնում է

Եգոր Ցադէևիչ ԽԱՆ-ԱՂԵԱՆԻ

Մահը, որ տեղի ունեցաւ Քէշեան կալուածքում, սեպտեմբերի 23-ին։ Թաղումը շաբաթ, սեպտեմբերի 27 ին, Ջալալ-Օղլում։
(Ն. ու.) 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Աւագների Խորհուրդը յայտնում է ի գիտութիւն պ. պ. անդամների, կանդիդատների, սրանց ընտանիքների և հիւրերի, որ

ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԸ ԿԸ ՓՈԽԱԴՐՎԻ ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի, սեպտեմբերի 26-ին։
ԱՆՕՆՍ.—Հինգշաբթի, սեպտեմբ. 25 ին
Վ Ե Ր Ջ Ի Ն
Ընտանեկան երեկոյ
ամառային շինութեան մէջ.
Կը նուագեն սազանդարները։
(Ն. ու.) 2—1

Ս. Էջմիածնի Սինօդի համար
Հարկաւոր է
ՄԻ ՀՄՈՒՏ ՀԱՇՈՒԱՊԱՀ,
որը կարողանայ վարել գործերը հայոց
լ ե զ ու ո վ։
Պայմանների մասին դիմել ս. Սինօդին։
(առ.) 3—3

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան
միջոցներով բացվելիք գիւղական դպրոցների համար
ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ
Ցանկացողները դիմեն ընկերութեան գրասենեակը առաւօտեան ժամը 10 ից 2-ը
Абасъ-Абадская площадь № 7.
(Ն. Տ.) առ. 2—2

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Մ. Գ. Դաւիթ-ԲԷԿ

Ընդունելութիւն	Առաւօտեան 10—2 ժամը
	Երեկոյեան 4—6 »

Հասցէ՝ Ртищевская ул., д. № 7.
(Ն. Ն. 2.) ա. 50—9

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԵՒ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

I

Վերածնվող Թիւրքիայի առաջ ծանր և բարդ հարցերի մի ամբողջ շարք է բացվել։ Թիւրք հայրենասէրները իրանց գործունէութեան հիմնաքար են ընդունել այն սկզբունքը, թէ բազմալեզու և բազմացեղ Թիւրքիայից պէտք է ստեղծել մի ընդհանուր ազգութիւն—օսմանեան ազգութիւն, և թէ Թիւրքիայի մէջ այլևս չը պէտք է լինեն թիւրքեր, հայեր, յոյներ, ալբանացիներ, այլ լոկ օսմանցիներ, օսմանեան քաղաքացիներ։

Այս վարդապետութիւնը որքան էլ հայրենասիրական տենչանք լինի թիւրք հայրենասէրների համար, բայց, ինչպէս շատ ճիշտ նկատել է ռուսաց «РѢЧЬ» Թերթի Կ. Պօլսի թղթակիցը, մի ֆ ի կ ց ի ա է, որովհետև օ ս մ ա ն ե ա ն կոչված ազգ աշխարհումս գոյութիւն չունի։ Կայ և կարող է լինել օսմանեան պետութիւն, բաղկացած զանազան ազգերից, որոնք ունեն, ձեռք են բերել դարերի ընթացքում ազգային իրաւունքներ, իսկ մի քանիսը նաև որոշ ինքնավարական իրաւունքներ։ Այդ ազգութիւնները—Թիւրքեր, հայեր, յոյներ, բուլղարներ, քիւրդեր—ունեցել են ուրոյն-ուրոյն կուլտուրա, պատմութիւն, ապրել են մինչև այժմ տարբեր կեանքով, ունեցել են իրար տրամագծօրէն հակառակ աշխարհահայեացքներ, քաղաքական տեսակէտներ։ Բնական է, որ անհնարին է այժմ այդպիսի տարբեր և հակասական տարրերից կազմել մի հոծ և միակերպ զանգուած, որ ունենայ միևնոյն ձգտումները, միևնոյն հայեացքները, միևնոյն քաղաքական հասկացողութիւնները, մտաւոր պահանջները։

Եւ բոլորովին բնական է, որ թէև այժմ Թիւրքիայում միութիւն և համերաշխութիւն է նկատվում ազգաբնակութեան բոլոր տարրերի մէջ, բայց հեռու չէ այն օրը և արդէն իսկ սկսվել է այդ օրը, երբ Թիւրքիայում գլուխ կը բարձրացնէ ազգութիւնների գժտութիւնը, կռիւը Թիւրքական ազգայնութեան կամ կենտրոնականութեան դէմ։

Թուղէ Թիւրք հայրենասէրները կամ իրանց օ ս մ ա ն ց ի, օ տ տ օ մ ա ն կոչողները կարողանան ի մի ձուլել այն ազգերը, որոնք դաւանութեամբ մի են, ինչպէս Թիւրքերը, արաբները, քիւրդերը, թէև նոյնիսկ այդ կասկածելի է, բայց անհնարին է իրագործումը այն երազի, թէ յոյնը, հայը, բուլղարը կարող են մոռանալ իրանց լեզուն, ազգութիւնը, իրանց ամբողջ կուլտուրան, դադարել յոյն, հայ. բուլղար լինելուց և դառնալ օ ս մ ա ն ց ի։

Թիւրք հայրենասէրները պէտք է թողնեն՝ իբրև մի ցնորք, իբրև մի ֆիկցիա օ ս մ ա ն ե ա ն ա զ գ ու թ ի ւ ն կազմելու անուրջը։ Թող ձգտեն նրանք կազմել օսմանեան պետութիւն, որի բաղկացուցիչ մասերը և տարրերը կունենան իրանց սեփական ինքնավարութիւնը, սեփական կուլտուրան, բայց միևնոյն ժամանակ կապված, զօդված կը լինեն ընդհանուր պետութեան հետ, իբրև նրա քաղաքացիներ։ Թիւրքիան պէտք է ունենայ այնպիսի կազմակերպութիւն, ինչպէս Շվէյցարիան իր կանտոններով. ամեն մի կանտոն ինքնավար, աւտօնօմ մարմին է, բայց միևնոյն ժամանակ կապված է ընդհանուր պետութեան հետ և կազմում է մասն այդ պետութեան։

Արդ՝ տեսնենք ինչ պահանջներ ունեն Թիւրքիայի կուլտուրական ազգերը և ինչ ունեն այդ պահանջների դէմ Թիւրք հայրենասէրները։

Այդ մենք ցոյց կը տանք յաջորդ անգամ։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բելգրադ, 23 սեպտեմբերի

Բօլգարիան Թագաւորութիւն հռչակելու տեղեկութիւնը խոր խռովութիւն գործեց։ Թագաւորը յետաձգեց իր ճանապարհորդութիւնը և միայն գահաժառանգը մեկնեց Սօպօտ զօրքերի զինւորական վարժութիւնները դիտելու համար։

Ժամը 3-ին պալատում տեղի ունեցաւ մինիստրների խորհրդի նիստը Թագաւորի նախագահութեամբ։

Երեկոյեան պալատ հրաւիրվեցին քաղաքական կուսակցութիւնների պարագլուխները նոր դրութեան մասին խորհրդակցելու համար։

Երեկոյեան ժողովրդի ահագին ամբոխը ցոյց սարքեց Բօսնիան և Հերցեգովինան յափշտակութեամբ գրաւելու դէմ. ապա համակրական ցոյց կազմեց Թիւրքական միսսիայի, նաև Անգլիայի, Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի և Իտալիայի միսսիաների առաջ։ («Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

Ռէյտէրին հաղորդում են Կ. Պօլսից, որ գիշերվայ ժամը 1 և 50 րօպէին մինիստրների խորհրդի նիստը դեռ շարունակվում էր։

Իշխան Ֆէրդինանդը մի հեռագիր է ուղարկել սուլթանին, որով յայտնում է, որ ստիպված է յարգել ժողովրդի ձայնը և յոյս ունի, որ բարեկամական յարաբերութիւնները կը պահպանվեն։

Մինիստրների խորհուրդը քննում է պատասխանը։ Այդ պատասխանը ձևակերպվելու է այն մտքով, որ Թիւրքիան բողոքում է իշխանի գործելակերպի դէմ և մերժում է ճանաչել Բօլգարիան իբրև անկախ Թագաւորութիւն։ («Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 23 սեպտեմբերի

«Cor.-Bureau»-ին Կ. Պօլսից հաղորդում են, որ մինիստրների խորհրդի արտակարգ նիստը տևեց մինչև կէս գիշեր։

Ինչպէս երևում է նիստից յետոյ ժուռնալիստներին հաղորդած տեղեկութիւններից, Ֆէրդինանդը դիմել է սուլթանին մի հեռագրով, որով յայտնում է, որ նա միշտ ոգևորված է եղել առ սուլթանը տածած հաւատարմութեան զգացմունքներով, սակայն Բօլգարիայի ժողովրդական շարժումը այն աստիճան ուժեղացել և ընդարձակվել է, որ նա ստիպված եղաւ համաձայնել Բօլգարիան Թագաւորութիւն հռչակելու հետ։

Մինիստրների խորհուրդը վճռեց Ֆէրդինանդին հեռագրել, որ Բ. Դուռը կը բողոքէ պայմանագիր մեծ պետութիւններին, որովհետև Թագաւորութիւն հռչակելու գործողութիւնը բերլինեան դաշնադրութեան խախտումն է և, համապատասխան նրանց վճռի, նա լուրջ միջոցներ ձեռք կառնէ։ Մինիստրների խորհուրդը խորհուրդ տուեց Թիւրք ժուռնալիստներին հանգիստ լինել, որպէսզի ազգաբնակութիւնը չը յուզվի։ («Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

«Times»-ին հեռագրում են Սօֆիայից, որ Բօլգարիան Թագաւորութիւն յայտարարելու մանիֆէստում Ֆէրդինանդն ասում է.

«Ես և ազգը ուրախ ենք Թիւրքիայի քաղաքական կարգացման նկատմամբ։ Թիւրքիան և Բօլգարիան, միմեանցից ազատ և միանգայն անկախ, կարող են գոյութիւն պահպանել այն պայմաններում, որոնք Թոյլ կը տան նրանց՝ ամրապնդել երկուստեք բարեկամական յարաբերութիւնները և իրանց ուժերը կը նուիրեն ներքին խաղաղ առաջադիմութեան։ Ազգի հետ միասին ես հաստատապէս անկեղծ եմ, որ Բօլգարիան անկախ երկիր յայտարարելը կը հանդիպէ մեծ պետութիւնների հաւանութեանը»։

(«Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

Արտաքին գործերի մինիստր Էդուարդ Գրէյը եկաւ Լոնդոն։ («Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

Լոնդոնի կառավարական և դիպլոմատական շրջանները բացէ ի բաց իրանց դժգոհութիւնն են յայտնում տեղի ունեցող դէպքերի առիթով։

(«Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

Լրագիրները միաձայն ամենախիստ դարձուածքներով դատապարտում են Բօլգարիայի և Աւստրօ-Ունգարիայի գործելակերպը, առանձնապէս վերջինիս, և յոյս են յայտնում, որ Մեծ-Բրիտանիան և Ֆրանսիան կարող կը լինեն իրանց յոյսը դնել Ռուսաստանի աջակցութեան վրա՝ մերժելու բերլինեան դաշնադրութեան բացարձակ խախտումը։ Լրագիրները ամենահամակրական խօսքեր են ուղղում Թիւրքերին, ընդգծում են, որ սըր Գրէյի ազգը միասիրտ պաշտպան կը հանդիսանայ։ («Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

Ռէյտէրը հաղորդում է, որ բրիտանական կառավարութիւնը չէ կարող ընդունել, որ որևէ մեծ պետութիւն փոփոխէ միջազգային պայմանագիրը առանց միւս պետութիւնների համաձայնութեան, որոնք մասնակցել են այդ պայմանագրի մէջ, ուստի և կառավարութիւնը չէ ընդունելու բերլինեան դաշնադրութեան խախտումը և չէ ճանաչելու միւս պետութիւնների դեռ իրան անյայտ հայեացքները, առանձնապէս Թիւրքիայի, որը ամենից շատ շահագրգռված է ինքնին այդ հարցում։ («Հ. Գ.»)

—

Սօֆիա, 23 սեպտեմբերի

Անհիմն է այն լուրը, թէ իբր Բօլգարիան զօրքերը զէնքի է կանչում. մինչև օրս ոչ մի այդպիսի կարգադրութիւն չէ եղած։

Սեպտ. 22-ին քաղաքը հրավառութեան մէջ էր, փողոցներում կենդանութիւն էր տիրում։ Բօլգարիան ազատ Թագաւորութիւն յայտարարելու առիթով ժողովրդի ամբոխը ցնծալից ցոյց սարքեց պալատի առաջ։ Գահաժառանգ իշխանազնը երևաց պատուհանում և շնորհակալութիւն յայտնեց այսպէս.

«Բօլգարական ազգի օգնութեամբ իմ հայրը մեծ գործ կատարեց։ Կեցցէ բօլգարական Թագաւորութիւնը»։

Ցոյցերը շարունակվեցին Եզատաբար-Կայսրի արձանի առջև։ Ժողովուրդը ցնծութեամբ ողջունում էր զօրքին։ Բազմամարդ ամբոխը զինւորական երաժշտախմբի մասնակցութեամբ այսօր համակրական ցոյց կազմեց մեծ պետութիւնների դիպլոմատիական գործակալութիւնների առաջ։ («Հ. Գ.»)

—

Սօֆիա, 23 սեպտեմբերի

Ներքին գործերի մինիստրի՝ քաղաքապետներին ուղարկած պաշտօնական հրահանգագրի մէջ ասված է.

«Երկրում և արտասահմանում տեղի ունեցած դէպքերի պատճառով անհրաժեշտ ներկայացաւ երկրի շահերի համար պաշտօնապէս անկախութիւն յայտարարել, որը գործնականապէս արդէն իրականութիւն է դարձել։ Ընդառաջ գնալով ազգային այդ պահանջին, Նորին մեծութիւն Ֆէրդինանդ իշխանը բօլգարական Թագաւորների հինաւուրց մայրաքաղաքում Տիրնովայում և հարաւային Բօլգարիան հռչակեց ազատ բօլգարական Թագաւորութիւն»։ («Հ. Գ.»)

—

Պետերբուրգ, 23 սեպտեմբերի

Աւստրօ-ունգարական պաշտօնական աղբիւրից մեզ հաղորդում են, որ աւստրօ-ունգարական կառավարութեան համար Բօլգարիան անկախ յայտարարելը նոյնպէս անսպասելի էր, ինչպէս և միւս պետութիւնների համար։ Երբ Ֆէրդինանդը Բուդապեշտում այցելեց Ֆրանց-Յօվսէփ կայսրին, բնաւ Բօլգարիան անկախ յայտարարելու հարցը չը քննվեց, ինչպէս այդ հաստատեցին վամուլի շատ օրգաններ։ Աւստրօ-Ունգարիան ոչ ուղղակի, ոչ կողմնակի կերպով չէ յարուցել Տիրնովայի ակտը։ («Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

Ռէյտէրին հաղորդում են, որ աւստրօ-ունգարական դեսպան կոմս Մենսդօրֆը մեկնեց Բալմօրալ, որպէսզի Էդուարդ Թագաւորին յանձնէ Ֆրանց-Յօվսէփ կայսրի ինքնագիր նամակը։

Աւստրօ-ունգարական կառավարութիւնը բրիտանական կառավարութեան հաղորդել է Բօսնիայի և Հերցեգովինայի վերաբերութեամբ կայսրի ունեցած մտադրութիւնները։ («Հ. Գ.»)

—

Լոնդոն, 23 սեպտեմբերի

Ռէյտէրը իմացել է, որ Իտալիան պատրաստականութիւն է յայտնել պատուիրակելու Սօֆիայի իր ներկայացուցչին պաշտպանել Անգլիայի քայլերը արևելեան երկաթուղիների հարցում։

Լոնդոնում սակայն ոչինչ յայտնի չէ Հռոմի մտադրութիւնների վերաբերեալ Բօլգարիայի անկախութեան և Աւստրօ-Ունգարիայի նոր քաղաքականութեան գործում։

Իտալական դեսպանը երկարատև խօսակցութիւն ունեցաւ սըր Գրէյի հետ՝ նպատակ ունենալով հաւաստիանալ, թէ արդեօք ինչպիսի դրութիւն կը բռնէ Անգլիան վերջին դէպքերում։ Թիւրքական դեսպանը ցերեկով նոյնպէս երկար խօսակցեց Գրէյի հետ։

(«Հ. Գ.»)

—

Վիէննա, 23 սեպտեմբերի

«Cor. Bur.»-ն անհիմն է համարում տեղական և արտասահմանեան լրագրների այն տեղեկութիւնները՝ թէ ծառայութեան են կանչված աւստրօ-ունգարական մի քանի զօրաբանակներ։ Զինւորական վարչութիւնը այդ ուղղութեամբ ոչ մի միջոցի չէ ձեռնարկել։ («Հ. Գ.»)

—

Բելգրադ, 23 սեպտեմբերի

Մինիստրների խորհուրդը որոշեց չաւարտել զինւորական վարժութիւնները Սէպօտում։ Առաւօտեան Թագաւորը մեկնեց վարժութիւնների տեղը։

(«Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 23 սեպտեմբերի

Ռուսաց դեսպանը դիմեց արտաքին գործերի մինիստր Թեվֆիկ-փաշային մի նօտայով, որով հաղորդվում է, որ ռուսաց կառավարութիւնը մտադիր է անորոշ ժամանակով արձակուրդ տալ Մակեդոնիայի ռուս ինստրուկտոր օֆիցէրին և կը ցանկանար իմանալ, թէ Բ. Դուռը այդ բանին արգելք չի՞ լինի արդեօք։ Նոյն իմաստով հարցապնդում են ուղղել նաև միւս մեծ պետութիւնների դեսպանները։ («Հ. Գ.»)

—

Կէօլն, 23 սեպտեմբերի

«Kölnische zeitung»-ին հաղորդում են Տանժէրից, որ սեպտեմբերի 21-ին Բաբադում տեղի ունեցաւ ֆրանս-գերմանական նոր ընդհարում.—Գերմանական պօստի նամակատարի և ֆրանսիական օֆիցէրի հրամանադրութեան տակ գտնվող տտրիկանական պահակախմբի միջև վէճ ծագեց։ Երբ, ձերբակալվելուց յետոյ, նամակատարը պէտք է տարվէր ֆրանսիական իշխանաւոր օֆիցէրի մօտ, ստրիկանների ու մարօկկօցիների միջև սկսվեց մենամարտ, որի ժամանակ ծրարատարը փախաւ։ Ֆրանսիական օֆիցէրը գերմանական փոխ-հիւպատոսից պահանջեց յանձնել ծրարատարին։ Փոխ-հիւպատոսը մերժեց, սակայն թոյլ տուեց, որ ֆրանսիական օֆիցէրը ներկայ լինի ծրարատարի և վկաների հարցաքննութեան ժամանակ։ Հարցափորձի ժամանակ վկաների ցուցմունքները հակասեցին իրար։ («Հ. Գ.»)

—

Սօֆիա, 23 սեպտեմբերի

Ֆէրդինանդ իշխանի Տիրնովայում կարդացած մանիֆէստի բնագիրը.

«Մեր անմոռանալի ազատարարի—ռուսաց մեծ ժողովրդի կամքով, մեր բարի բարե-

կամ-հարևանների՝ Ռումինական Թագաւորի հպատակների աջակցութեամբ, 1878 թ. բռնապետութեան շղթաները խորտակվեցին շառաչմամբ։ Այդ դարագլխից, երեսուն ձիգ տարիների ընթացքում, բօլգարական ժողովուրդը, անխափան յիշելով ազատութեան մարգարէներին և ոգևորված նրանց պատուիրաններով, անյողդողդ աշխատեց երկրի զարգացման վրա, որպէսզի իմ ղեկավարութեամբ և հանգուցեալ Ալէքսանդր իշխանի ղեկավարութեամբ կարելի լինէր մի պետութիւն ստեղծել, որ արժանի լինի քաղաքակրթված ժողովուրդների իրաւահաւասար անդամ դառնալու, որպէսզի առաջադիմէր կուլտուրապէս և տնտեսապէս։ Այդ ճանապարհին ոչինչ չը պէտք է խանգարէ Բօլգարիային, ոչինչ չը պէտք է խանգարէ նրա պրօգրէսին։ Այդօրինակ են բօլգարական ժողովրդի և նրա պարագլխի ցանկութիւնը և կամքը, որոնք կարող են ոգևորվել լոկ մի մտքով, մի ցանկութեամբ։

«Անկախ դէ-ֆակտօ երկիրը իր նորմալ խաղաղ զարգացման համար արգելքների էր հանդիպում այն իլլիւզիաների մէջ, որոնց ոչնչացումը սրեց Բօլգարիայի և Թիւրքիայի յարաբերութիւնները։ Ես և իմ ժողովուրդը կը ցանկանայինք ուրախանալ Թիւրքական քաղաքականութեան վերածնութիւնից. Թիւրքիան և Բօլգարիան, ազատ և անկախ, հնարաւորութիւն ունեն ստեղծել և ամրապնդել բարեկամական կապերը և նուիրել իրանց խաղաղ զարգացման։

«Ոգևորված այդ սուրբ գործով, համապատասխան պետութեան կարիքներին, ես Ամենակարողի օրհնութեամբ Բօլգարիան յայտարարում եմ անկախ Թագաւորութիւն։ Իմ ժողովրդի հետ միասին ես յոյս եմ տածում, որ այդ ակտը հաւանութիւն կը գտնէ մեծ պետութիւնների կողմից։ Կեցցէ անկախ Բօլգարիան և նրա ժողովուրդը»։

Ժողովրդական ժողովի և մինիստրների խորհրդի նախագահները ժողովրդական ներկայացուցչութեան և կառավարութեան կողմից միապետին մատուցին «Բօլգարիայի առաջին Թագաւոր» տիտղոսը, որը նա ընդունեց շնորհակալութեամբ և հպարտութեամբ։ («Հ. Գ.»)

—

Լօնդօն, 23 սեպտ.

Բօլգարական հաւատարմատարը առաւօտեան եկաւ արտաքին գործերի մինիստրութեան շինութիւնը և պաշտօնապէս հաղորդեց Բօլգարիայի անկախութեան յայտարարութիւնը։ Նա յայտնեց, որ Բօլգարիան պատերազմ չէ ցանկանում, ընդհակառակն, նրա ձգտումները միանգամայն խաղաղասիրական են։ («Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 23 սեպտ.

Ամբողջ մամուլը քննելով Բօլգարիայի վարմունքը, որ օգտվեց Թիւրքիայի անհաստատ դրութիւնից իր անձնական նպատակներին հասնելու համար, առանձին ուշադրութիւն է յայտնում Աւստրիայի հասցէին, որ նախաձեռնող հանդիսացաւ այդ գործում Բօսնիան միացնելու նպատակը իրագործելու համար։ Մամուլը համակրանքով է խօսում կառավարութեան մասին, ասելով, որ նա յենվեց մեծ պետութիւնների աջակցութեան՝ բեռլինեան դաշնագրութիւնը խախտելու առիթով։

Բոլոր լրագիրները ազգաբնակութեանը խորհուրդ են տալիս զսպված լինել և հանգիստ մնալ։ Քաղաքը հանգիստ է։ Ազգաբնակութիւնը ըստ երևոյթին եղածին վերաբերւում է սառնասիրտ կերպով, թէև Ստամբօլում մզկիթի պատերին թուցիկներ են կպցրել, որոնցով պատերազմի կոչ է անվում։ Ոստիկանութիւնը պոկում է թուցիկները։ Յորդ անձրևը խանգարում է փողոցային ամբոխի համախմբումը։

Ժամը երկուսի մօտերը մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները Բ. Դուռը գնացին, ուր աւստրիական դեսպանը յանձնելու է Բօսնիան և Հերցեգովինան միացնելու առիթով կազմված նօտան։ («Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 23 սեպտ.

Վօլֆին հեռագրում են Լօնդօնից, որ պաշտօնական յայտարարութեան համաձայն, Բալկանի այժմեան դրութիւնը հանդիսանում է մի գործ, որ վերաբերում է սոսկ պետութիւններից մի քանիսին։ Անգլիան ոչ մի քայլեր չի անի, մինչև նա չը տեղեկանայ այն դրութիւնը, որ գրաւել են այդ պետութիւնները։

—

«Köln. zeitung»-ը ասում է.

«Ով ճանաչում է Թիւրքիան և նրա ազգաբնակութիւնը, նա գիտէ, որ բօլգար մակեդօնական հարցը աւելի շատ է յուզում մահմեդականներին, քան մեկուսացած Բօսնիայի և Հերցեգովինայի վիճակը։ Աւստրօ Ունգարիան խախտում է միջազգային համաձայնութիւնները, հեռացնելով այժմ սուլթանի գերիշխանութիւնը։ Գերմանիան պէտք է իր նպատակը որոնէ այն բանին աջակցելու մէջ, որպէսզի հանուր խաղաղութիւնը չը խախտվի։ Այս մտքով էլ նա կը գործէ՝ պաշտպանելով եռապետեան դաշնակցութեան իր ընկերներին իր ոյժերի չափով, որպէսզի կարելի լինի խուսափել ամեն տեսակ բարդութիւններից։ Բօլգարիան անկախ յայտարարելը հանդիսանում է յետագայ գնացք ինքնակամութեան և կամայականութեան ճանապարհի վրա»։ («Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 23 սեպտեմբերի

Վիեննայից հաղորդած այն տեղեկութիւնը, որ իբր Ռումինիան Աւստրօ-Ունգարիայի հետ առանձին համաձայնութիւն կապելով պարտաւորվել է միապետի հետ միասին նրա պահանջով պատերազմական յարձակում գործել Բօլգարիայի վրա վճռական կերպով, հերքվում է ռումինական հեղինակաւոր աղբիւրներից։ Այդօրինակ համաձայնութիւն գոյութիւն չունի և չէ էլ ունեցել։ Դրան հակառակ է Ռումինիայի տասնեակ տարիներում երևան եկած բաւականաչափ յայտնի քաղաքականութիւնը Թագաւորութեան վերաբերութեամբ։ Դէպի հիւսիս Դունայից կատարվող դէպքերը կարգաւորվում են բացառապէս նրա սեփական շահերով։ Այդ շահերը մաղ անգամ չեն վնասվում Բօլգարիան անկախ Թագաւորութիւն յայտարարվելով։ Ռումինիայի և Բօլգարիայի բարեկամական յարաբերութիւնները այդ իսկ պատճառով շատ քիչ են վնասվում վերջին դէպքերից։ («Հ. Գ.»)

—

«Каспій» լրագրի Պետերբուրգի թղթակիցը հեռագրում է սեպտեմբերի 20 ից.

«Մինիստրների խորհուրդը ընդունեց պրօֆեսօրների խորհրդի վճիռը՝ փակել Պետերբուրգի համալսարանը։

«Տօլմաչէվին Օդեսսայի գենէրալ-նահանգապետի պաշտօնից հեռացնելու լուրերը ճշտվում են։ Ինչպէս ասում են, ֆինանսների մինիստր Կոկովցէվի և առևտրի մինիստր Շիպօվի պահանջով, մինիստրների խորհուրդը որոշել է Օդեսսայում զինուորական դրութիւնը փոխարինել ուժեղացված պահպանութեամբ։

«Պարզված է, որ Բէզդանի կայարանում պօստային գնացքը կողոպտելու ժամանակ յափշտակել են 153 հազար ր. կանխիկ դրամ։ Կողոպտիչների թիւը եղել է 45 մարդ։

«Քննութիւնը պարզել է, որ Պետերբուրգում բոլոր ջուրը վարակված է խոլերային վիբրիօններով։

«Պուրիշկևիչը գումարում է աջակողմեան մամուլի ներկայացուցիչների համագումար։

«Пет. Газета»-ն պնդում է, որ եկեղեցական բարձր շրջաններում վրաց էկզարխոսութիւնը վերացնելու հարցը չէ յարուցվել»։

—

Բաթում, 23 սեպտ.

Ոստիկանութիւնը ցերեկով ձերբակալեց բժ. Տրիանդաֆիլիդիսին վիրողներից և սպանողներից մէկին՝ Վիկտօր Բամիշվիլուն։ Արհեստով յանցաւորը ֆիլշէր է։ Անցաթուղթը երևաց կեղծ։ Անմիջապէս նրան տարան նահանգապետի մօտ, որը անձամբ հարցաքննեց նրան։ Որքան որ պարզվեց գործից, Բամիշվիլին այդ գազանական սպանութեան նախաձեռնողն է եղել։ («Т.Л.»)

—

Պարիզ, 23 սեպտ.

Կլեմանսօն ընդունեց Պիշօնին, ապա խօսակցեց Իզվօլսկու հետ։ Պարզվեց, որ մտքերի փոխանակութեան ժամանակ երկու կառավարութիւնները միատեսակ են խորհում Արևելքի գործերի մասին։ («Հ. Գ.»)

—

Բուխարէշ, 23 սեպտ.

Եկաւ [illegible] աւստրօ-ունգարական դեսպան ֆօն-Լիւտցօվը և անմիջապէս գնաց Թագաւորական պալատը։ («Հ. Գ.»)

—

Բէլգրադ, 23 սեպտ.

Բոլոր լրագիրները զբաղված են Բօսնիան միացնելու հարցի քննութեամբ։ «Պօլիտիկա» լրագիրը «Հայրենիքը վտանգի մէջն է» յօդուածով Բէլգրադի բոլոր քաղաքացիներին հրաւէր է կարդում այսօր [illegible] ըստ հնարաւորութեան մեծ թւով մասնակցել միտինգին, որպէսզի ներշնչված կերպով ազդարարվի, որ սերբ ժողովուրդը ցանկանում է բոլոր ոյժերով խանգարել միացումը, նոյնիսկ պատերազմի բռնակով։ («Հ. Գ.»)

ԲՕԼԳԱՐԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄԸ

—

Վիեննայի դիպլօմատիական շրջաններում, «Vossische Zeitung» և Բեռլինի այլ լրագիրների խօսքով, հաւատացնում են, որ ներկայումս Բեռլինի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւնների մէջև դիպլօմատիական բուռն բանակցութիւնների առարկայ է դարձել բօլգարական իշխանութեան անկախութեան հրատարակումը։

Վիեննայում այն համոզմունքն է տիրում, որ անկախութեան հրատարակումը արգելքների չի հանդիպել։ Ոչ Ռուսաստանը, ոչ Գերմանիան, ոչ Ֆրանսիան ոչինչ բան չեն ունենայ մի այդպիսի քայլի դէմ։ Իսկ թէ ինչպէս կը վերաբերվի մի այդպիսի քայլին Աւստրօ-Ունգարիան, Վիեննայի մամուլը խիստ լռութիւն է պահպանում, այն համոզմունքը յայտնելով, որ երիտասարդ-թիւրքերն էլ, իրանց կողմից, հակառակ չեն լինի կատարված փաստին, եթէ միայն նա հաւանութիւն կը գտնի բոլոր պետութիւնների կողմից։ Ի՞նչ բանի վրա է հիմնված այդպիսի համոզմունքը, դա, ի հարկէ, Վիեննայի լրագիրների գաղտնիքն է։ Հետաքրքրական է վերև ասածների հետ կապ ունեցող մի հեռագիրը Վիեննայից, սեպտեմբերի 13 ից «Vossische zeitung» լրագրի սիւնեակներում։ Այդ լրագրի թղթակիցը գրում է.

«Բեռլինի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւններից մի քանիսը ցանկանում են օգուտ քաղել քաղաքական ներկայ դրութիւնից Բեռլինի դաշնագիրը վերաքննելու՝ օրինականացնելու համար պետական բնաւորութիւն ունեցող մի քանի հարցեր։ Այդպիսի վերաքննութիւնից յետոյ Անգլիան կը ստանար Եգիպտոսը և Կիպրոսը, Աւստրօ Ունգարիան վերջնականապէս կը միացնէր Բօսնիան և Հերցեգովինան, իսկ Ռուսաստանը կը ստանար ազատ ելք Դարդանէլից իր սև ծովեան նաւատորմի համար։ Գերմանիան,—վերջացնում է թղթակիցը, — բօլգարական անկախութեան հարցում կը պաշտպանէ Աւստրօ-Ունգարիայի տեսակէտը»։

—

Լօնդօնից «Бирж. Вѣд.» լրագրին հեռագրում են. «Լօնդօնի լրագիրների մեծամասնութիւնը նախատեսնում է, որ շուտով Բօլգարիան կը յայտարարէ իր անկախութիւնը։ Ինչ վերաբերում է Թիւրքիայի վերաբերմունքին դէպի այդ դէպքը, Կ. Պօլսից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, նա պատերազմ չի յայտարարի, և միայն բօլգարական զօրքերի մուտքը Մակեդօնիա կը ստիպէ Թիւրքիային զէնքի դիմել»։

—

Սօֆիայից «Бирж. Вѣд.» լրագրին հեռագրում են. «Մալինովի մինիստրութեան դրութիւնը շատ ծանր է։ Զիջումները, որ նա պատրաստ է անել երկաթուղական հարցում, բողոք են առաջացնում բօլգարական ազգաբնակութեան բոլոր խաւերի կողմից։ Լրագիրներում հրատարակված բազմաթիւ որոշումները, որոնք ընդունված են այդ ժողովներում, միաձայն ասում են, որ ժողովուրդը պատրաստ է ամեն տեսակ զոհողութեան, միայն թէ Բօլգարիան տանէ իր երկաթուղական գծերը։ Չիրպանում ընդունված որոշումը պահանջում է Արևելեան ընկերութեան ծառայողներին բոլորին էլ չնչել ժողովրդական այն ցոյցին, որը սարքեց առևտրի և արդիւնաբերութեան սօֆիական դաշնակցութիւնը, մասնակցում էին ազգային ժողովի նախագահը, բուրգօմիստրը, պատգամաւորները և պալատական շատ պաշտօնեաներ։ Շարժումը իսկապէս համազգային է և նրա դէմ չէ կարող կանգնել ոչ Մալինովի մինիստրութիւնը, ոչ իշխան Ֆերդինանդը»։

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

(Սեփ. թղթ.)

—

Կ. Պօլիս, 15 սեպտեմբեր

Հրապարակը հակասական լուրերով խըճողուած է. ինչպէս բորսա մըն է. գինները կ'ելլեն, կ'իջնեն, կասկածներ և մերթ վստահութիւններ կը ներշնչեն։ Օրինակ, երկու օր առաջ կը խօսուէր, թէ արքունիքը հետամուտ է, իր զօրեղ հնարքներու ձեռքով, հին ոյժերն ու առանձնաշնորհութիւններ ձեռք բերել, իսկ այսօր ամենավստահելի կերպով, իբրև ստոյգ աղբիւրէ քաղուած, կը հաւաստեն, թէ պալատը, գըլխաւորաբար սուլթանը ինքը, շատ գոհ է այժմեան դրութիւններէն։ Մի ինչ-որ Մուրադ բէյ,—ան որ երբեմն փախստական՝ ազատ գաղափարներու տարածիչ արտասահմանի մէջ և յայտնի յեղափոխական սուլթանի կառավարութեան դէմ, յետոյ ալ անձնատուր ինքնակամ,—մէկ օր առաջ պալատ կերթայ և սենեկապետին կըսէ, թէ երբ պիտի դառնանք մեր հին ըէժիմին։ Սուլթանին կը հաղորդուի այդ խօսքը իբրև ամենացանկալի բաղձանք և անխառն հաւատարմական զգացմունք։ Պատասխանը բոլորովին հակառակը կը ստացուի. կայսրը, զգածված, կը յայտարարէ, թէ իր բոլոր ուժը գործ պիտի դնէ՝ բնաւ չդառնալու երբեմն հին դրութեանը։

Երկու ինչ կրնանք նկատողութեան առնել. կամ այն է, որ Մուրադ-բէյը, այժմ խմբագիր-հրատարակիչ «Միզան»-ի, արտաքին տարաձայնութիւնները ճշտելու համար, դիտմամբ այդ հարցումը բերած է պալատ, և կամ սուլթանը ինքը իսկապէս գոհ եղած ըլլալ պէտք է այժմեան դրութենէն, չունենալով ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ժողովուրդին առջև, ոչ ալ սպառնող մտածութիւններ երկրին մէջ յարուցուած այս կամ այն շփոթութիւններէն։ Սուլթանին համար կայ միմիայն լուրջ և գլխաւոր հարց մը,—իր գոյութեան պահպանութիւնը. որքան ապահով է իր գոյութիւնը, այնքան աւելի խաղաղ ու երջանիկ կրնայ համարել ինքզինքը։

Ու սակայն, ինչպէս կ'երևի, արտաքին խաղաղութիւն ունեցած ատենը, ներքին խաղաղութեան կարօտը պիտի քաշէ միշտ։ Իւրաքանչիւր օր՝ նոր զբաղմունք մը, մտատանջութիւն մը կը բերէ Աստուած լոյսին կամ գիշերուան մութին հետ։ Թարմ հարց մը, երկու օրէ ի վեր Հրապարակի վրայ։ Բոլոր աքսորեալներու, փախստականներու և բանտարկեալներու հաւաքական միութիւն մը կազմած է վարչական ժողով մը, որ նպատակ ունի զբաղիլ իր վիճակակից ընկերներուն նիւթական հարցովը։ Ատոնց մէջ կան շատ շատերը, ընտանիքներ, որոնք նիւթական ողորմելի կացութեան մէջ են։ Կան՝ որ պաշտօններէ զըրկուածներեն, կան՝ որ կորսնցուցած են իրենց բոլոր ունեցածը, խանութը, առև-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԷՊԻ ՊՕԼԻՍ

I

Սինօպ, 26 օգոստոսի

Կապարի նման ծանր ու ճնշող մի օդով է, որ Բաթումից մտանք «Պակէ» ընկերութեան «Իօնի» նաւը։

Ռուսաստանում, մանաւանդ Կովկասում, խօլերայի երևան գալուց յետոյ, «Իօնին» առաջին նաւն էր, որ, յանձնառու լինելով հինգօրեայ կարանտինի Սինօպում, վերցնում էր ճամբորդներ Թիւրքական ափերի համար։

Ճամբորդները սակայն բազմաթիւ չէին։ Նախ, որովհետև, հազիւ մի երկու օր առաջ միայն յայտնի էր եղել, թէ «Պակէ» այդ նաւը ճամբորդներ է առնում. երկրորդ՝ տոմսակների գինը կրկնապատկվել էր։

Ճամբորդների մեծամասնութիւնը, բաղկացած հայերից և յոյներից, ուղևորվում էր Պօլիս։

Հայերի ստուար մասը, գաւառացիներ՝ վանեցի և մշեցի, գնում էր «Ստամբոլ», բաղդ որոնելու համար։

Բոլոր ուղևորների մտահոգութեան միակ առարկան էր կազմում հինգօրեայ կարանտինը։ Արդեօք նաւի վրա հիւանդութեան որևէ դէպք չը պիտի՞ պատահէր...

Վերջալոյսը արիւնոտում էր հօրիզօնը, երբ «Իօնին» խարիսխ ձգեց Սինօպի ծովախորշում, կարանտինային տնակների հանդէպ, որոնք ցրված էին քաղաքի աջակողմը, մի լերկ ու տխուր բլրակի լանջին։

Կարանտինային վարչութեան բժիշկը, մի շատ համակրելի թիւրք երիտասարդ, Ֆայիկ բէյ անունով, իսկոյն նաւակով մօտեցաւ «Իօնիին» և որոշվեց, որ III կարգի ուղևորները հետևեալ առաւօտ ցամաք դուրս գան, դէզինֆեկցիայի՝ հականեխման ենթարկվելու և իրանց կարանտինը կատարելու համար տնակներում, իսկ միւսները մնան նաւում։

Դեզինֆեկտատօրները արդէն սկսել էին ընչել իրերի և առարկաների շրջագծերը. պայծառ երկնակամարն սկսել էր արդէն վառել իր լապտերները, երբ «Իօնիի» մինչև այդ լուռ ուղևորները սկսեցին ազատ ընթացք տալ իրանց հոգին փոթորկող զգացմունքներին։

Երրորդ կարգի ճանապարհորդները առանձնապէս հայեր էին, որ Արևելքին յատուկ մելամաղձոտ մեղեդիներով ողջունում էին Թիւրքական ափերը, որոնցից այնքան տարիներ հեռու ու հալածական էր պահել մի արիւնարբու և անողոք բռնակալութիւն։

Ա՜հ այդ երգերը... Նրանք և՛ լաց էին լինում, և՛ ժպտում...

«Իօնիի» վրա բարձրացան կարանտինային վարչութեան կողմից նշանակված երկու պահապաններ, աւելի շուտ՝ հսկողներ, որոնց պարտականութիւնն էր, ուշադրութեամբ հետևել նաւում գտնվող ուղևորների առողջական դրութեան, ինչպէս և գոհացնել նրանց կարիքները դրսից գնումներ անելով, և այլն։ Նրանցից մէկը յոյն էր, միւսը՝ ալբանացի մահմեդական։ Այս վերջինը մի գիւղացի, անուս ու անտաշ մի մարդ էր, որը, նախկին ըէժիմի տակ, ոստիկանի, վայրագ ու կոպիտ պօլիցիականի իսկական տիպն էր յիշեցնում։

Սահմանադրական Թիւրքիայի շունչն զգացինք հէնց այդ մարդը տեսնելով, խօսելով և խօսեցնելով նրան։

Նա խօսում էր հին ըէժիմի մարդկանց, նոյնիսկ և մանաւանդ սուլթանի մասին այնպիսի բուռն կերպով, որ կարելի էր ուղղակի ապշած մնալ և հաստատապէս ասել, թէ շատ բան փոխված է Թիւրքիայում։

Բայց ամեն բան փոխվա՞ծ։ Ո՛չ։ Մասսան, ազգէն ու անգիտակից մասսան, նոյնքան գաղափար ունի «Կանունը Էսասիի» մասին, որքան մենք՝ չինական սահմանադրութեան։

[illegible] թէ միւս օրը մեր նաւի վրա տեսանք սինօպցի երկու թիւրքերի, որոնք եկել էին նաւի իրեղէնները ու ճանապարհորդների գոյքերը հականեխութեան, դեզինֆեկցիայի ենթարկող պաշտօնեայի հետ։ Դրանք երկու բանուորներ էին, մէկը՝ ծեր, միւսը միջակ տարիքով։ Երկուսն էլ հաւասարապէս անուս։

Ճանապարհորդների թւումն էր և՛ Բաթումում յայտնի վրացի-մահմեդական Բէջէբ էֆենդի Շաշիկ-օղլին։ Միասին մօտեցանք այդ բանուորներին նրանց խօսեցնելու համար։

— Ազատութիւնից գո՞հ էք,—հարցրեց Բէջէբ էֆենդին։

Երկուսը միաժամանակ մի բոպէ լռեցին։ Հարցումը նրանց շուարեցնելու երևոյթն ունէր։ Վերջապէս աւելի տարիքոտը պատասխանեց.

— Ամբողջ ազգը գոհ լինելուց յետոյ, մենք ինչո՞ւ գոհ չը պիտի լինենք։

— Բայց,—մէջ մտայ ես,—դուք էլ ազգի անդամներն էք. ձեզնով և ձեզ նմաններով է կազմվում ազգը, ասացէք, անձամբ բաւական էք։

Մի բոպէ դարձեալ ծանրացաւ լռութիւնը։

Թուրքերը ոչինչ չէին հասկանում սահմանադրութիւնից, «Կանունը Էսասիից»։

Ո՛չ տեղն էր և ո՛չ էլ ժամանակը նրանց ճառելու սահմանադրութեան մասին։ Մի քանի խօսքով բացատրեցինք, թէ ինչ բարիքներ է խոստանում նոր ըէժիմը ժողովրդի համար, թէ ինչպէս նրանք կարող են այժմ բողոքել իրանց նկատմամբ գործված անարդարութիւնների դէմ, և այլն և այլն։

— Էվէթ, էվէթ, այո, այո,—էին բացագանչում խեղճերը ամեն անգամ, երբ աւարտում էին թարգմանել մեր խօսքերի իմաստը։

Եւ այսպիսի անգիտակիցները Թիւրքիայում, մանաւանդ ասիական նահանգներում, քիչ չեն։

II

Տրապիզոն, 28 օգոստոսի

Բաթումից մեկնելիս՝ «Պակէ» ընկերութեան գրասենեակից յայտարարել էին մեզ, որ նաւը Սինօպից յետոյ կը հանդիպի միայն Սամսօն և այնտեղից ուղղակի Պօլիս։ Բայց «Իօնին», կարանտինը վերջացնելուց յետոյ, ուղղվեց դէպի... [illegible], Տրապիզոն, միայն ութ ժամով հեռու Բաթումից։

Տրապիզոնը առհասարակ ոգևորված տեսք ունէր։ Երբ կառքով անցնում էինք քաղաքի փողոցներով դէպի Հրապարակը, որը կազմում է հանրային կեանքի զարկերակը, դեռ ևս բարձրանում էին դալարազարդ յաղթական կամարներ։

Կառապանին ուղղած մեր հարցին՝ թէ արդեօք երեկոյեան մի որևէ տօնակատարութիւն, լուսավառութիւն է տեղի ունենալու, ստացանք հետևեալ բնորոշ պատասխանը.

— Տրապիզոնը ամեն օր տօնախմբութեան մէջ է...

Եւ, իսկապէս, միայն դեռ երկու ամիս առաջ արցունքի, սուգի ու վհատութեան մէջ նստած ժողովուրդը, ազատութեան շաղով վերակենդանացած, խօսում է, վիճում, ճառում, երգում ու հրճւում։

Հրապարակի վրա գտնվող այգիներից մէկում նստած՝ երբ օրվայ հարցերի մասին խօսակցում էինք տրապիզոնցիների հետ, մի երիտասարդ մօտեցաւ մեզ ու թղթի մի կտոր երկարեց։ Այդ թղթի կտորն ասում էր մեզ, որ նոյն օրը, Տրապիզոնի [illegible] եկեղեցու, տեղի պիտի ունենար մի միտինգ, որ կազմակերպել էր Դաշնակցութեան տեղական մարմինը։

Պիտի խօսէին երկու պրօպագանդիստներ։ Մէկը պիտի բացատրէր Դաշնակցութեան ծրագիրն ու պահանջները, իսկ միւսը պիտի ճառէր «Կովկասահայ գործունէութեան մասին»։

Ինչպէս ինձ ասացին, Դաշնակցութեան կազմակերպած առաջին միտինգը չէր դա։ Նոյն պրօպագանդիստները մի, թէ երկու անգամ խօսել էին արդէն տրապիզոնցիներին, որոնք, ակներև էր, ստուգ պահանջ էին զգում դասախօսութիւնների և ժողովների։

Պէտք է նկատել, որ մեր ազգային երկու ծանօթ կազմակերպութիւններից ամենաեռանդոտը հանդիսանում է Դաշնակցութիւնը։ Նոյն կուսակցութեան երկու ծանօթ դէմքերը՝ մէկը ռուսահայ, իսկ միւսը թիւրքահայ՝ Բաթումից Տրապիզոնի վրայով Պօլիս անցնելիս խօսել են նոյնպէս ժողովրդին։ Երկրորդը, մասնաւոր միջոցով, Տրապիզոնի հասարակութիւնը հրապարակում գտնված այգում հաւաքելով՝ թիւրքերէն լեզուով մի ոգևորված ճառ է արտասանել, պարզելու համար թէ ինչ յատկութիւններ պէտք է պահանջեն տրապիզոնցիները իրանց պարլամենտական պատգամաւորից։

Խօսակցութիւնը յիշեալ պատգամաւորի անձնաւորութեան վրա դառնալով՝ յայտնի եղաւ, որ ասպարէզում կան երկու անուններ՝ պ. պ. Յարութիւն Շահրիկեան և Յովսէփ Միքայէլեան։

Առաջինը՝ նկատի ունենալով որոշ հանգամանքներ, գլխաւորապէս այն՝ որ պաշտպանվում է կազմակերպված մի մարմնի կողմից, հաւանական է, որ տանէ յաղթանակը։

Տրապիզոնում Հնչակեան կուսակցութեան անունն անգամ չէ լսվում, թէև մի ժամանակ բաւական ուժեղ է եղել այդ կուսակցութիւնը նոյն քաղաքում։

Մի քանի գործեր կարգադրելուց յետոյ, միտինգի ժամին քայլերս ուղղեցի դէպի [illegible] եկեղեցին։

Հանդիսականները բաղկանում էին երկու սեռի անդամներից։

Բեմ բարձրացաւ առաջին ճառախօսը, նա, որ պիտի բացատրէր Դաշնակցութեան ծրագիրն ու պահանջները։

Տպաւորութիւնը աւելի քան խղճալի էր։ Ժողովրդին ուսուցանողը՝ ինքը՝ նախ կարիք ունէր, անհրաժեշտ ու անյետաձգելի կարիք, ուսանելու։ Ո՛չ միայն խօսելու վարժութիւնից զուրկ էր, մի բան, որի մասին կարելի է ներողամիտ լինել, այլ անկարող և անպատրաստ իր նիւթը տրամաբանօրէն զարգացնելու, ժողովրդին մատչելի ու ըմբռնելի դարձնելու։ Հակառա-

[illegible]

...գործողներուն, մինչև որ յաջողին ունենալ իրենց սեփական ապրուստի աղբիւրները, և, միաժամանակ, հաւասարաչափ պաշտօններ տրուին իւրաքանչիւրին իրենց ընդունակութեանց համեմատ: Այդ կարգադրութիւնը հրատարակուեցաւ, բայց վարչական ժողովը միաձայն հաւանութեամբ վճռեց չընդունիլ Թօշակի այդ դրութիւնը և իր Թերթին առաջին Թիւովը, գեղեցիկ խմբագրուած յօդուածի մը մէջ, յայտարարել տուաւ, Թէ աքսորեալները երբեք չպիտի ընդունին ամսաթօշակ, իրենք պիտի ջանան ոչ միայն երկրի հասարակաց գանձուն բեռ չըլլալ, այլ ընդհակառակն պէտք է աշխատին անոր բարեկեցութեանը, ինչ որ կրած են իրենք,—չարչարանք, բանտ, աքսոր, զրկանք, Թշուառութիւն, այդ ամենը կամաւորաբար կրած են հայրենիքին ազատու-

[illegible]

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ

II*)

[illegible]

Սաբահէդդինը հրաժարվում է ապակենտրոնացման սկզբունքից և կուլտուրական ինքնավարութիւնից:

Այժմ Սաբահէդդինը կտրական կերպով հերքում է այդ լուրը: Նրա կօմիտէտի անդամի ասելով, որի հետ ես խօսակցութիւն ունեցայ, դուրս է գալիս, որ «Միութեան և Առաջադիմութեան կօմիտէտը» առաջինը ընդառաջ գնաց արքայազնին և ընդունեց նրա ծրագիրը:

Իմ տուած հարցին՝ Թէ շատ կողմնակիցներ ունի՞, արդեօք, Սաբահէդդինի լիգան Թիւրքերի շրջանում, ապակենտրոնացման լիգայի կօմիտէտի անդամը շատ անկեղծօրէն պատասխանեց, որ լիգան իր համար կողմնակիցներ է ընդունում բացառապէս ինտելիգենցիայի միջից, որ նա գործում է, գլխաւորապէս, խօսքով ու համոզելով, և որ այդ պատճառով առանձին շատ կողմնակիցներ նա ունենալ չէ կարող:

Սակայն ճիշտ կերպով ձևակերպել կօնկրէտ արտայայտութիւններով իր ծրագիրը Սաբահէդդինը, որի հետ ես հնարաւորութիւն ունեցայ վիճելու, չը կարողացաւ, Թէ չուզեց: Նա բաւականանում էր մասնաւոր նախաձեռնութիւնների մասին ընդհանուր ֆրազներով ու խօսում էր և ադմինիստրացիայի մասին, և ինքնավարութեան ու ազգութիւնների ընդարձակ իրաւունքների մասին:

Իմ տուած հարցին՝ Թէ ինչ է նա հասկանում «մասնաւոր նախաձեռնութիւն» բառերի տակ, արքայազնը հիմնվեց «En quoi tient la superioritè des Anglo-Saxons» գրքի վրա և ասաց, որ, իր կարծիքով, մասնաւոր նախաձեռնութիւնը նոյնն է, որին անգլիացիները ասում են ինքնօգնութիւն: Հարկաւոր չէ ոչ ոքի նեղել իր ընդունակութիւնները և ձգտումները երևան հանելու. հարկաւոր է իւրաքանչիւրին ընդարձակ հնարաւորութիւն տալ և պետութեան դերը Թողնել միայն քաղաքացիների միջև յարաբերութիւնները կանոնաւորելու:

Իմ երկրորդ հարցին՝ Թէ ի՞նչ է նա հասկանում ապակենտրոնացում ասելով և ինչու է, որ նա հրաժարվել է այդ սկզբունքից, Սաբահէդդինը, վճռականապէս հերքելով հրաժարվելու մասին տարածված լուրերը, յայտնեց, որ ապակենտրոնացում ասելով նա հասկանում է ադմինիստրացիայի ապակենտրոնացումը, այլ ոչ ինքնավարութիւն անգլիական իմաստով:

Ընդհանուր առմամբ այդ կողմից նա շատ քիչ էր առաջ գնում «Միութեան և Առաջադիմութեան լիգայից»: Նոյնպէս ընդունում է Թիւրքական լեզուն տիրապետող ինչպէս ադմինիստրացիայում, նոյնը և դատարաններում, նոյնպէս տեղական ինքնավարութիւններին վերապահում է լայն սահմանափակ իրաւունքներ և նոյն վալիների ու պարլամենտի հսկողութիւնը տեղական ինքնավարութիւնների վրա: Իսկ փոքրաքրէն ազգութիւնների իրաւունքների հարցում արքայազնի պատասխանը միանգամայն պարզ էր:

— Մենք կամենում ենք պահել բոլոր ազգութիւններին այնպէս, ինչպէս նրանք այժմ են, իրանց բոլոր առանձնայատկութիւններով, կուլտուրայով, լեզուով, դպրոցներով, գրականութեամբ: Մենք ոչ մի կերպով չենք ուզում ոչնչացնել միւս ազգութիւնների ոչ արտօնութիւնները և ոչ էլ դպրոցները. Թող ամեն մի ազգութիւն ուսանի իր մայրենի լեզուով: Եւ ոչ միայն սովորեն, այլ և միջնակարգ դպրոցներում դասաւանդման լեզուն պէտք է լինի մայրենի լեզուն: Մենք մտադիր չենք միւս ազգութիւնների վզին փաթաթել Թիւրքական լեզուն,—նրանք իրանք կը սովորեն այդ լեզուն, և մենք յոյս ունենք, որ այդ ոչ միայն չի վնասի կայսրութեան միութեանը, այլ, ընդհակառակը, աւելի ևս կամրապնդէ նրա միութիւնը և կը շղկապէ բոլոր ազգութիւնները կայսրութեան հետ:

Այդ է Սաբահէդդինի կարծիքը: Իմ քաղդաքը, ինչպէս նկատեցի վերևում, Սաբահէդդինը կողմնակիցներ չունի Թիւրքերի մէջ: Այդ պատճառով յոյս տածել որ համա-

[illegible]

*) Տես «Մշակ» № 207.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

III

Աստրախան, 10 սեպտեմբերի

Սեպտեմբերի 7-ին, կիրակի օրը, նշանակված էր Աստրախանի Թեմի պատգամաւորի ընտրութիւնը: Հանդիսաւոր պատարագից յետոյ՝ Թեմիս կառավարչի կարգադրութեամբ կատարվեց հոգեհանգիստ հանգուցեալ կաթողիկոսի յիշատակին, որին ներկայ էին համարեա բոլոր պատուիրակները: Հոգեհանգստից առաջ կաթողիկոսի և պատուիրակների պարտականութիւնների մասին մի քանի խօսք ասաց Մխիթար վարդապետը, որից յետոյ ամբողջ ժողովուրդը պատուիրակների հետ դիմեց դէպի Թեմական դպրոցի դահլիճը:

Թեմիս կառավարիչը ժողովը պաշտօնապէս բաց անելով առաջարկեց ընտրել նախագահ. միաձայն ընտրվեց պ. Կար. Ալաջալեան: Ժողովին մասնակցում էին 24 պատուիրակներ 48 ձայնով:

Նախագահը ամենից առաջ կարդաց կաթողիկոսական ընտրութիւններին վերաբերեալ օրէնքները և կանոնադրութեան կէտերը և այնուհետև հարց դրեց Թէ՝ ինչպէս պէտք է վարվեն այն Թեկնածուները, որոնք ունեն մի քանի ձայներ. արդեօք, նրանք իրանց տուփերին պէտք է մօտենան Թէ ոչ. երկար խօսակցութիւններից յետոյ, ընդունվեց, որ ոչ ոք չը մօտենայ իր տուփին ոչ մի ձայնով:

Որոշվեց նոյնպէս, որ պատգամաւորի և նրա կանդիդատի ընտրութիւնները կատարել առանձին-առանձին և քուէարկել նոյնիսկ մէկ ձայն ստացողին: Թերթիկներով ձայներ ստացան՝ Կ. Ալաջալեան—32, Յով. Սերգէյեան—8, Ն. Սաթունեան—5, Կ. Սորոյեան—2, Ն. Աւաքեան—1: Դրանցից բոլորը հրաժարվեցին քուէարկվելուց, բացի Ալաջալեանից: Բայց նախքան Ալաջալեանի տուփը դնելը ժողովը պարտք համարեց հարցնել նրանից, որ նա, արդեօք, համաձայն է այն մանդատին, որը պատուիրակների ժողովը մշակել է իր նախապատրաստական ժողովներում, և նրա հրապարակական համաձայնութիւնը ստանալուց յետոյ ենթարկեց նրան գաղտնի քուէարկութեան, որը 45 ձայնով ընդդէմ 2-ի ընտրվեց Աստրախանի Թեմի պատգամաւոր: Այդ ընտրութիւնը Թէ պատուիրակների և Թէ ներկայ եղող հասարակութեան կողմից ընդունվեց ծափահարութեամբ:

Կանդիդատի համար քուէարկվեցին Յ. Մէգնիկեան և Ռ. Աստուածատրեան, որոնցից առաջինը ստացաւ 9 սպիտակ, 34 սև, իսկ երկրորդը՝ 22—22. երկուսին էլ ընտրված չը համարելով նոր մարդիկ առաջարկվեցին: Երկրորդ անգամ քուէարկվեցին Գ. Սուլթանեան և Ն. Աւագեան, որոնցից երկրորդը 23 ձայնով ընդդէմ 21-ի ընտրվեց կանդիդատ.

Ս. Գ. Ասլանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

[illegible] էր, այլ Յուսիկ արքեպիսկոպոսը:

◆ Մեզ խնդրում են յայտնել, որ ճիշտ չէր այն լուրը, որ երևաց տեղական լրագիրներում «Աւրօրա» հիւրանոցի մէջ պատահած խօլերայի մի դէպքի մասին: Հիւանդը բնաւ խօլերայով չէ հիւանդացել. այժմ նա առողջ է բոլորովին:

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատել է այն 70 հազար րուբլին, որ քաղաքային դումայի որոշմամբ ստացվելու է տրակտիրային տուրքից 1909 Թւի ընԹացքում:

◆ Վակէ կոչված տեղում, ինչպէս յայտնի է, ռուսաց սինօդը նոր շինութիւն կառուցեց ուղղափառ հոգևոր սեմինարիայի համար այն պայմանով, որպէսզի այդ շինութեան ծախքերի մի մասը ծածկվի այն գումարից, որ կը ստացվի Պուշկինեան փողոցում գտնվող հին շինութիւնը վաճառելուց: Նոր շինութիւնը վերջացնելուց յետոյ, վրաց հոգևորականութիւնը հանդէս եկաւ յայտարարութեամբ, որ սեմինարիայի հին շինութիւնը իրան է պատկանում և որ Թոյլ չի տայ վաճառել այդ: Այն ժամանակ վճռվեց նոր շինութիւնը ծախել: Ներկայումս նոր կառուցված շինութիւնը գնելու մասին բանակցութիւններ է սկսել բանտային վարչութիւնը, այնտեղ տեղափոխելու համար Թէ նահանգական և Թէ Մետեխի բանտերը, և այդ նպատակով սեպտեմբերի 22-ին այդ շինութիւնը դիտեց մի յատուկ մասնաժողով, գլուխ ունենալով փոխնահանգապետին, մասնակցութեամբ քաղաքային գնահատողների: Սեմինարիայի նոր շինութիւնը գնահատված է 400,000 րուբլի: Բայց որովհետև նա կառուցված է դպրոցի համար, գեղեցիկ դահլիճներով, քանդակազարդ առաստաղներով և այլն, բանտի համար յարմարեցնելուն կը պահանջվի նոր՝ 100,000 րուբլի յաւելեալ ծախս:

◆ Ինչպէս մենք յայտնեցինք, Թիֆլիսի նահանգապետն արգելեց լօտօն Թիֆլիսի բոլոր կլուբներում և ժողովարաններում: Այժմ, ինչպէս տեղեկանում ենք, տեղական կլուբների աւագները խնդրամատոյց են եղել, որ այդ կանօնը մտցվի 1909 Թւից և Թոյլատրվի լօտօն մինչև այս տարվայ վերջը:

◆ Մենք յայտնեցինք, որ Սուխումից շրջանային վարչութեան գործավար Պետուխովը յափշտակելով 38,600 ր. անյայտացել էր յայտնի չէ ուր: Ներկայումս ինչպէս հաղորդում են, նրան ձերբակալել են Արխանգելսկում. Նրա մօտ գտնվել է գողացված փողի մի քառորդ մասը:

◆ Թիֆլիսի քահանաների ընկերութիւնը դիմել է քաղաքային վարչութեան, խնդրելով միջնորդել դումայի առաջ, որ ձրիաբար

թիւնները իրանց կարգին: Խառն լեզուից երևում էր, որ պարոնը Թիւրքահայ է, Կովկասում «զարգացած», պրօպագանդիստի պաշտօնով:

Երկրորդ ճառախօսի լեզուն, ինչպէս ասում է ժողովուրդը, դառնում էր բերանում: Ունէր խօսելու որոշ դիւրութիւն, բայց, դժբաղդաբար, նա էլ ընկնում էր անթիւ ու անհամար կրկնութիւնների մէջ, որոնք յոգնեցնում ու ձանձրացնում էին ունկնդրի ուշադրութիւնը:

Ի հարկէ չեմ խօսում ճառախօսների ընտրած նիւթի մասին ըստ էութեան, որովհետև եթէ նրանք նոր ու անծանօթ են Թիւրքահայ հասարակութեան, ռուսահայ ընթերցողի համար կազմում են հասարակ տեղիքներ, այնքան շատ է լսել նա դաշնակցական մամուլի էջերից ու բեմերից: Նացիօնալիզմի ու սօցիալիզմի մի այլանդակ խառնուրդ!

Բայց, ինչպէս ասացի, տրապիզոնցին ծարաւի լինելով ազատ խօսքի՝ ուշադրութեամբ լսում էր և յաճախ ծափահարում երկու ճառախօսներին:

Arago

ՄՏՔԻ ՓՇՐԱՆՔ

Հին ռեժիմը.—Իւթիւճեան խմբագիր.—Ճիվելեկեան վերագործութիւն.—Ազարեան պատրիարք և «Արևելք».—Գրչի բռնաբարում:

Ո՞վ սա հին ռեժիմը. ամեն չարիքի պատճառ հին ռեժիմը. հին ռեժիմի գլխուն ամեն օր անէծք կը կարդան. ան զմեզ աւերակներու մէջ խեղդել ուզեց, հիմա ինքը սահմանադրութեան մէջ խեղդամահ եղաւ: Եւ ամեն պարագայի, հին ռեժիմը պատասխանատու կը համարինք: Դեռատի խմբագիրներուն խօսք չունիմ, անոնց ազատութիւնը անդատապարտելի է, բայց սա հիներուն ինչ ըսեմ: Հին խմբագիրներէն քանիներ տարուան մէջ մէկ քանի անգամ իրենց Թերթի խափանումը կը տեսնէին: Եւ ո՞վ էր խափանողը. հիմա այս հարցումին, առանց վարանումի, կը պատասխանեն.

— Հին ռեժիմը:

Եւ կը ստեն: Ճշմարիտ խօսելու ժամանակն է կարծեմ:

—

Սասունի Ջարդի Թուականէն սկսեալ, Համիդը աչուրները խոշոր-խոշոր բացած մեր վրայ:

Ալ բոլորովին կասկածելի էինք:

Սակայն այդ Թուականէն շատ առաջ մենք մեր ներքին ճղճիմ խաղերներով Թիւրքերին աչքին զմեզ կասկածելի կընէինք:

Հիմա գրաքննութեան սոսկումը շատ դառնութեամբ կը յիշենք. այդ պատուհասը Ելտըզէն չէր հասներ, այլ մեր փաշաներէն և պատրիարքներէն:

—

Օր մը կանցնէի Պերայի Մեծ-Փողոցէն. «Մասիս» օրագրի հիմնադիր Կարապետ Իւթիւճեան կապոյտ ակնոցը վեր առնելով՝ ինծի մօտեցաւ, և հրեւն նորէն խօսելով՝ սկսանք քալել: Գերմանիայէն նորահաս երիտասարդ խմբագիրը Տատեանեանի «Մասիս» կիսամսաթերթը գովեցի. Փոթորիկ մը կարծես՝ հին խմբագրին ճակատը պատեց:

— Թող տուր սա անխոհեմը,—ըսաւ:

— Բայց ինչու,—պատասխանեցի:

— Բարեկամ, ժամանակն է, որ կուլէ դարուընականութեան վրայ հայուն քարոզ կը կարդայ:

Հասկցայ իր միտքը. միճել անկարելի էր. գիտէի որ հին ազատամիտ Իւթիւճեանը չէր այլ ևս. խիստ գրաքննութեան դարը իր վրայ ալ ազդած էր: Նոյն ատեն ինքը, «Մասիսի» տնօրէնն ըլլալով, ստիպուած էր պահպանողական ըլլալ:

Տիգրան Արփիարեան իր գովեստներուն կարժանանար. հարցուցի, Թէ ինչու այդքան կը դրուատէ:

— Այո, կը գովեմ,—պատասխանեց,—այդ տղան խոհեմ է:

Խոհեմութիւնը ոսկի պատուանշանի արժանի էր. առանց այդ խոհեմութեան Թիւրքիոյ հայ խմբագիրը չէր կրնար իր Թերթը անխափան հրատարակել: Սակայն խոհեմներու խոհեմ Տիգրան Արփիարեան տարին երեք անգամ զնդանին մէջ կը փակուէր: Պատճառ. գրաքննութեան դժոխային ոլորտներուն մը վերագրեն. գրաքննութեամբ հին ռեժիմը առիթ կը փնտռէր Ջարդ մը տալ հայկական մամուլին:

Սուտ է: Պատճառը դարձեալ մեր մէջը փնտռելու ենք:

—

Գրաքննութեան դարը մեզմով կը բացուի: Նախ խմբագիրը պաշտօնակալներ շահախնդրութեամբ մոլեգնոտ՝ իրարու խանձնդոտ կըլլան:

Մատնութիւնը ամենէն հասու զէնքն էր: Անոր գէպքեր ու փաստեր:

Բացի հին «Արևելքներէ», Զօհրաբեան Բաշալեան և Ա. Արփիարեան մաքի յեղաշրջական յօդուածներ ունէին: 1884-էն մինչև «Հայրենիք» օրագրի երևումը՝ 1891, ամենէն ուշագրաւ Թերթը՝ մամռաւալ «Արևելքն» էր:

Ասոր գտած մեծ ընդունելութիւնը նախանձ սերմ կըլլար: Թիւրք կառավարութիւնը՝ ատաղձութեամբ կը դիտէր այդ իր հզօրակ մամուլի գնահատելի յառաջադիմութիւնը. սակայն ատկէ, հայկական շահախնդրը. յանդգնութիւնը ծուռնդ կառնէ:

Պոլսոյ տեղական Թերթ լրագիրները՝ 1889-ի յուլիսի մէկ առաւօտ՝ կը յայտարարեն «Արևելքի» խափանումը: Օրագիրը դիւանագիտական սոսկալի մեղք մը գործած էր. ի՞նչ... հրատարակած էր Թէ՝ «Երկու բարձրաստիճան պաշտօնատար Անատօլու (Հայաստան) մեկնեցան քննութիւններ կատարելու և բարեկարգութիւններ նախաձեռնելու հրամանով»: Բայց այս քաղաքական մեղքը Թիւրքերն դիտել տալու՝ բարերարն (!) կաթոլիկ խմբագիր մը՝ «Ճերիտէի» հրատարակիչ Տիգրան էֆէնտի Ճիվելեկեանը կըլլայ. նոյն օրը որ կը խափանէր «Արևելք», իր Թերթը սակայն այդ քաղաքական մեղքով արատաւորուած չէր. «Արևելքին» հետ միասին էին նոյնպէս «Stamboul» և «Նէօլոզոս» տեղական օտար լրագիրները:

Բայց մեղապարտ Թերթերը առանց գրաքննիչի հրամանին այդ անխոհեմ քայլը չէին առած: Միւսթէշար Րըզվան բէյի դիմաց գրաքննիչ Մասսա էֆէնդին կը զարմանայ Թէ ինչու այդ լուրին վրայ Թերթ մը խափանուելի կը դատապարտուի, քանի որ սովորական լուր մըն է հաղորդածը, նման լուրեր միշտ հրատարակուած են, ու բնաւ գիտողութեան նիւթ չեն եղած:

Զարմանալու չէր:

Ժամանակը փոխուած էր:

Եւ ժամանակը փոխողը հայ մըն էր. խմբագիր մը՝ մէթալիկներու երկրպագու Ճիվելեկեան Տիգրանն էր: Հայ Թերթերու գլխին գրաքննութեան պատուհասը հրաւիրողը և չար օրինակ սկզբնապատճառը ինքը կըլլար:

Եւ այլեւս մատնութիւնը յաղթանակի զէնք մը կը նկատուէր: Ու երբ հայկական ընտանիքի դրօշը կը պարզուէր, ալ անկէ վերջ Բ. Դուռը հայուն վրայ կը կասկածէր. Թիւրքը կուրախանար, երբ հայը ինքզինքը կը մատնէր:

Մատնութեան քամահրելի հոգին բարձրաստիճան դասակարգին վրայ տեսնելն աւելի զզուելի էր: Թիւրքը իր գնալ-ըսներու ներքին դիւանագիտութեան գունդը կը բանար նոյն գեղուրններու շահախնդիր բանալիներով:

—

Կաթոլիկ հայութեան անպատիւ լուր մը կը հրատարակուէր «Times» լրագրի մէջ: Ազգասէր հայ կաթոլիկին համար պատուաբեր լուր մը չէր այս. «Times» կըսէր, Թէ Ազարեան կաթոլիկ պատրիարքը Ելտըզի իմացուցած է Թէ հայ կաթոլիկները ազգային գաղափարներուն Թշնամի ըլլալով՝ հայկական դատը մահացու հարուած մը կրնայ տալ, եթէ Թիւրք տէրութիւնը կաթոլիկութեան ծաւալումին նպաստէ:

Սուտ չէր այս զրոյցը, այլ անճիշտ: Սերվիչէն էֆէնդի իմացած կըլլայ եպարքոս Քեամիլ փաշային, Թէ Ազարեան պատրիարք գիտել տուած է իրեն, որ հայ կաթոլիկները անկախ Հայաստանի մը գաղափարը չունենալով՝ կառավարութիւնը անոնց աւելի սիրով կրնայ պաշտպան ըլլալ:

Յիշեալ չափազանցուած լուրը՝ «Արևելք» հրատարակելով, Ազարեան պատրիարք կը վրդովի. իր հեղինակաւոր ազդեցութեամբ Թերթը խափանումի վտանգին կենԹարկուի: Երկար վիճաբանութիւններ տեղի կունենան: Գրաքննութեան վիճակը նոր պչնումի մը կունենայ: Միւնիր փաշան Ազարեան պատրիարքի ազդեցութեամբ կը ստիպէ, որ «Արևելք» սրբագրէ այդ սխալը, որ սակայն «Times»-ի վերագրելի էր: «Արևելք» փախուստի միջոց մը կը փնտռէ. շողոքորթ գովեստ մը հրատարակելով Միւնիր փաշայի վրայ՝ բանկած խնդիրը կը մարէ:

Եւ պատրիարք Ազարեանի այդ լրագրական բռնաբարումը՝ պատմական դատապարտելի բիծ մը կը մնայ իր չէնշող կենսագրութեան մէջ:

—

Հայաստանի անունը 1887 Թուականէն՝ ժանտախտի պէս բան մը կը դառնայ. գրաքննիչներու արգասական աչուրները ղայն կը փնտռեն լրագրական սիւնակներէ: Ազարեան պատրիարքի դիտողութիւնը, հայ երիտասարդներու խլրտումը, անգլիական Թերթերու մէջ հայկական դատի վերարծարծումը չէին կրնար կամաւոր քուն մը քաշել տալ երկիւղած գրաքննիչներուն:

Ու երբ բոլորովին կասկածելի կըլլայ ազգասիրութիւնը, գրչի բռնաբարումը անհունօրէն խղճալի դերը մը կառնէ:

Հրապարակագիրը ճշմարտախօս քննադատութենէ կը զգուշանայ. պատրիարքները և մեծատունները քննադատելու համար՝ կանխաւ բռնաարկում համակերպուելու էր. անհրաժեշտ էր խմբագիր պաշտօնակիցներու փոխադարձ մատնութեան սաստը:

Եւ ո՛չ հին ռեժիմը, այլ մենք մեզի պատուհաս կը ստեղծէինք ազատ դառնալու բռնակալ գրաքննութիւնը:

Արուշան

[illegible]

◆ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը [illegible]

[illegible]

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ԹԻՖԼԻՍԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ

Թիֆլիս, 18 սեպտեմբերի

[illegible]

...ները՝ մերկ նիւթականից՝ խսպառ զուրկ պի-տի կանգ առնեն այս անել դրութեան առաջ:

Պարոններ, ժամանակ է որ թողնէք ձեր քար անտարբերութիւնը, սթափվէք և ձեր ստանձնած պարտականութիւնը կատարէք: Իսկ եթէ անձեռնհաս էք այդ անելու, խսպառ հրաժարվեցէք գործից, և մեզ համակ-պառ նալի կը լինի, թէ գոյութիւն չունի ոչ մի մասնաժողով գաղթականների վերադարձի հարցը կազմակերպող:

Շատեր արդէն լքված յուսահատ՝ դիմում են իրանց ծանօթներին, բարեկամներին մի օգնութիւն հասցնելու, մի խորհուրդ տալու. շատերն իսկ արդէն սկսել են անհատական և մասնաւոր հանգանակութիւն անել, իսկ մասնաժողովի պ.պ. անդամները քար ան-տարբերութեամբ ոչ մի ձայն ու ծպտուն չեն հանում:

Արդեօք օրակարգի այժմ բազմաթիւ հարցի լուծումն ինչ արդիւնք ունեցաւ, ինչ-պէս պէտք է լուծել գաղթականների վե-րադարձի հարցը—անա այն առօրեայ խըն-դիրը, որի շուտափոյթ լուծումն ենք սպա-սում:

Իսկ դուք թողէք ձեր անմիտ բանակռիւները և միջնորդ դատարանները, որոնց մասին կարդալը նոյնիսկ ձանձրացուցիչ է:

Թիւրքահայ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ

Անգլօ-հնդկական յարաբերութիւնների լարումը.—Անգլօ հնդկական մամուլը միաբերան ազդկում է, որ ամբողջ Հնդկաստանում սաստկացող շարժումը սպառնում է մօտաւոր բռնկում առաջ բերել անգլիական տիրապետութեան դէմ:

Բոմբէյում, օրինակ, բոլոր եւրօպացիները (տղամարդիկ ու կանայք) շարունակ կրում են ատրճանակներ: Ամեն տեսակ զէնքեր հնդիկները ձեռքից ձեռք են խլում, այնպէս որ զինավաճառ խանութները չեն կարողանում կատարել այդ տեսակ ապրանքների պատուէրները: Եթէ Հնդկաստանից ստացվող լուրերին նայելու լինենք, այն տպաւորութիւնը կը ստանանք, որ երկիրը գտնվում է ընդհանուր ապստամբութեան նախօրեակում:

Սակայն մի հարց: Ի՞նչ կարող են անել Հնդկաստանի 300 միլիօն հնդիկների դէմ 70,000 անգլօ-հնդկական զօրքը և գաղութի վարչութիւնը կազմող 150 հազար անգլիացիները:

«Եթէ բոլոր հնդիկները,—գրում է բելգիական լրագիրներից մէկը,—դուրս թափելու լինեն միաժամանակ իւրաքանչիւրը մի մի բաժակ ջուր, այն ժամանակ Հնդկաստանի ամբողջ սպիտակ ազգաբնակութիւնը խեղդամահ կը լինի»:

Ժամ. խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ՝
Ս Ո Ւ Ս Ց Ն Ե Ր Ը

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. ման-կաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒՎԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կո-կորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներ-քին և երեխայոց հ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Մ. ՏՈՒՐԲՕՎԻՉ — 1½—2 ժ. մանկաբարձութեան:
Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կա-նանց և մանկաբարձութեան:

ԳԻՇԵՐԸ
Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ ԷՆԳԷԼ—5½—6 ժ. մանկաբարձ. կանանց և երեխայոց հ.:
Ի. Ձ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—5½—6½ ժ. ներ-քին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
Ա. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ.,
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Ի Շ Կ
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ
Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ, առանձնապէս ստամոքսի և աղիքների հիւանդութիւններ:
Հիւանդների ընդու-նելութիւնը: 12—1 առաւօտ. 5—6 երեկոյեան
Միքայէլեան փող., № 36, տ. Ճավճավաձէի:
100—22

„ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ"
գրավաճառանոցում վաճառվում են Աւետիս Թօղոսեանի հրատարակչական ֆօնդի հետևեալ հրատարակութիւնները.
№ 1. Պատկերներ կենդանիների կեանքից (պատկերազարդ մանկական) 40 կ.
№ 2. Լ. Ն. Տօլստոյ.—Ժողովրդական պատմուածքներ Ա. պրակ 30 կ.
№ 3. Վիլհելմ Հաուֆ.—Ինքնակոչ իշխանը (պատկերազարդ, մանկական) 10 կ.
№ 4. Լ. Ն. Տօլստոյ.—Ժողովրդական պատմուածքներ Բ. պրակ 20 կ.
№ 5. Փնջիկ, մանկական երգարան եւրօպական նօտաներով, կազմեց Աղասի Մանուկեան 30 կ.
(օ. մ.) 10—8

Բ Ժ Ի Շ Կ
Ա. Միքթարեանց
Սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական եւ մորթու ցաւեր
Ընդունելութիւն ամեն օր: 12—2 ժ. ցեր. 5—7 ժ. երեկ.
Սօլօլակ, Բէհբութեան փողոց № 33.
(հ. շ.) 100—8

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՍՈՐԻՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՀԵՏ
Ասորակ. եւ հայկակ. աղբիւրների համաձայն
Ուսումնասիրեց
Երուանդ վարդապետ Տէր-Մինասեանց
XII+335 էջ
Գինն է 1 ր. 50 կ.
Դիմել Էջմիածին՝ Երուանդ վարդապետին:
(հ. կ. ե.) 10—4

Կարապետ ծ. վարդապետի
ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
Մասն Ա. VI+218,
Գինն է 1 ռուբ.
Դիմել Էջմիածին՝ Երուանդ վարդապետին:
(հ. շ. ե.) 5—4

ԿՐՕՆԻ դասագրքեր

	Գինն է ր. կ.	Զեղչ %
Աշակերտաց համար		
1. Առաջին տ. պատկերազարդ.	» 25	25
2. Երկրորդ »	» 20	20
3. Երրորդ »	» 30	20
5. Հին ուխտ պատկերազարդ	» 50	25
5. Նոր ուխտ	» 40	20
6. Գործք առաքելոց	» 40	20
Ուսուցչաց համար		
7. Ուղեցոյց Նոր-ուխտի.	2 5	35
8. Ուսուցումն քրիստ. կրօնի Դ.	1 50	35
9. Ուսուցումն » » Ե.	» 50	35
10. Տաճն պատուիրան.	» 50	35

Ցանկացողները կարող են դիմել՝
ա. Магазинъ Г. С. Мясникова—Дворцовая
բ. Գրավաճառանոցներ՝ Գուտտեմբերգ, Թիֆլիսում
գ. » Կենտրոնական
դ. » Թառայեանց
ե. » Քեօսէ
զ. » Յովհաննիսեան (Երևանում)
է. » Сотрудникъ (Բաքւում)
ը. Իսկ դիմողները՝ Тифлисъ, Коммерческое училище, ստանում են 20, 25, 35% զեղչ: Վճարը երեք ամսից յետոյ՝ պայմանով երաշխաւորութեամբ:
Սահակ ա. ք. Սահակեանց
(հ. շ.) 10—8

УГОЛЬ
КУЗНЕЧНЫЙ, ПАРОВИЧНЫЙ, ПЛАМЕН., АНТРАЦИТЪ, КОКСЪ.
ЦѢНЫ ОПТОВЫЯ.
А. БРАУХЛИ, Харьковъ.
52—18

ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
Հայոց դպրոցների համար
Ա. ՍՊԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ
Լոյս են տեսել
Մոսկվայի ուսուցիչների ժողովածուները I, II, III և IV տարիների համար և Շապօշնիկովի և Վեալցովի ժողովածուները V և VI տարիների համար: Բոլորն էլ փոխադրած և յարմարեցրած հայոց դպրոցների համար:
1. Թուաբանական խնդիրներ և օրինակներ Ա. տարի առանձին գրքոյկով Գ. է 12 կ.
2. Ա. պր. I և II տարի միասին Գ. տպ. 30 կ.
3. Բ. պր. III տարի Գ. տպար. 30 կ.
4. Գ. պր. IV տարի Բ. տպագր. 30 կ.
5. Դ. պր. V տարի 40 կ.
6. Ե. պր. VI տարի 50 կ.
7. Ձեռնարկ Թուաբանութեան 50 կ.
Բոլոր ժողովածուները ընդունված և գործածվում են Թիֆլիսի Ներսիսեան, Երևանի և Շուշու հոգևոր դպրոցներում, ինչպէս նաև Թիֆլիսի և գաւառների բազմաթիւ ծխական և քաղաքային դպրոցներում:
Դիմել Թիֆլիսում՝ «Գուտտենբերգ» գրախանութին, Тифлисъ, книж. магазинъ «Гуттенбергъ» և կամ Абасъ-Абадская площадь А. Спарапетяну.
(հ. կ.) 3—3

Продолжается подписка на 1906 годъ
на ежедневную, прогрессивную, безпартійную газету
„СЛОВО"
выходящую въ С.-Петербургѣ въ изданіи и подъ редакціей М. М. ѲЕДОРОВА.
Государственная Дума съ подробными (по стенограммамъ) отчетами объ ея засѣданіяхъ.
Въ газетѣ принимаютъ ближайшее участіе:
С. А. Адріановъ, К. К. Арсеньевъ, С. Н. Булгаковъ, Н. А. Бердяевъ, А. Васильевъ, А. Вергежскій, Н. М. Волковыскій, В. С. Голубевъ, Г. К. Градовскій, И. В. Жилкинъ, А. В. Карташевъ, Максимъ Ковалевскій, А. Ѳ. Кони, проф. Несторъ Котляревскій, С. А. Котляревскій, П. Н. Любинскій, проф. А. Погодинъ, Вл. А. Поссе, Д. Д. Протопоповъ, М. А. Славинскій, Старый земецъ, П. Б. Струве, В. Г. Танъ (Богоразъ), П. А. Тверской, кн. Е. Н. Трубецкой, Н. И. Фалѣевъ, Д. В. Философовъ, Г. Н. Штильманъ, А. Е. Яновскій, Л. Н. Яснопольскій, М. М. Ѳедоровъ и друг.
Въ литературно-художественномъ отдѣлѣ принимаютъ участіе:
А. Блокъ, В. Брюсовъ, П. Д. Боборыкинъ, Л. Я. Гуревичъ, Сергѣй Городецкій, И. И. Лазаревскій, В. Лихачевъ, Тадеушъ Налопинскій, Н. Рерихъ, А. Рославлевъ, Ѳедоръ Сологубъ, Дмитрій Цензоръ, Чужъ-Чуженинъ, Георгій Чулковъ, Ольга Чюмина (Оптимистъ) и друг.
— Подписная цѣна —
на 1 годъ 12 руб., 6 м.—6 р., 3 м.—3 р., 2 м.—2 р. 15 к., 1 м.—1 р. 10 к.
Для учащихся въ высшихъ учебныхъ заведеніяхъ, волостныхъ и сельскихъ обществъ, сельскаго духовенства, учителей и учительницъ и фельдшеровъ на годъ 8 р., на 6 м,—4 р., 3 м.—2 р. 25 к., 2 м.—1р. 50 к., 1 м.—80 к.
Подписка принимается въ Главной Конторѣ, С.-Петербургъ Невскій д. 92.
Для ознакомленія номеръ газеты высылается безплатно.
(հ. չ.) 3—1

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՇՄՆԵՐ
Ազգային ամեն կարգի նշանաւոր գործիչները ուզելով դիւրագոյն և դիւրագին միջոցով մը ծանուցանել թէ հայուն և թէ օտարին, գեղարուեստի ամենանուրբ միջոցով պատրաստեցինք յատուկ դրոշմներ և այսօր ի հրապարակ կը հանենք հետևեալները.
1. Հ. Այիշան
2. Ռ. Պատկանեան
3. Մ. Նազարեանց
4. Լօրիս Մելիքեան
5 Րաֆֆի
6. Յ. Այվազովսկի
7. Արշակ Տէր Ղուկասեան
8. Պ Պէշիկթաշլեան
9. Պ. Ադամեան
10. Խ. Աբովեան
Հետզհետէ պիտի հրապարակ հանենք նաև ուրիշներ և, եթէ ընդունելութիւն գտնէ, պիտի ջանանք նաև ազգային նշանաւոր քաղաքներու, վանքերու և այլ տեսարաններու դրոշմներ ի հրապարակ հանել նոյն ոճով:
Իւրաքանչիւր գործիչի անունը գրեցինք նաև ֆրանսերէն, եւրոպացւոց ևս ուզելով ծանուցանել մեր երևելի դէմքերը: Այս դրոշմները կրնան գործածուիլ թէ նամակի պահարանաց կպցնելով և թէ կարտերու վրայ, ինչպէս նաև նամակի թղթերու սկիզբը:
Ստանալու համար դիմել ուղղակի մեզ:
Կը վաճառենք հետևեալ գներով
5000 դրոշմ միանուագ ֆր. 100
1000 » » » 25
500 » » » 12
100 » » » 3
Պատուէրներ կը կատարուին միայն կանխիկ վճարմամբ, առաքման ծախքը մեր վրայ է: Մեր հասցէն է՝ Imprimerie Arménienne, Venise (Italie)
(օ.մ.) 3—1

ԺԱՄԱՑՈՅՑ KAVALIER
Ընդառաջելով գնողների ցանկութեան՝ ունենալ ճիշտ և խելական ժամացոյց էժան գնով, մենք վճռեցինք տալ 3 ր. 95 կ.-ով ապաժարդկանց բաց տափակ ժամացոյց «KAVALIER», վերջին կատարելագործութիւններով ժամացոյցային մեխանիզմի մէջ: Կորպուսը փայլուն մուգ-կապոյտ գոյնի է: Ցիֆերբլատը մետաղական ոսկեզօծված կամ արծաթազօծված: Սլաքների ուղղութիւնը՝ գլխի վրա: Ընթացքը՝ խնամքով ստուգված, որի մասին տրվում է երաշխաւորութիւն:
Պատուէրները կատարվում են անմիջապէս պահանջը ստանալուց յետոյ:
Առաքման համար վերցվում է գնողներից: Եւրոպական Ռուսաստան 50 կօպ. իսկ Ասիական » 75 կօպ.
Պատուէրներն ուղարկել՝ Торговому дому
Московскій Центральный Складъ Часовъ.
Москва, д. Виноградова № 126.
Յ. Գ.—Կանխավճար ուղարկողներին, դրամով կամ մարկաներով, ձրի տրվում է ժամացոյցի շղթայ ազամարդի կամ կնոջ:
(հ.կ.) 30—19

КАВКАЗСКІЯ МИНЕРАЛЬНЫЯ ВОДЫ:
Министерство Торговли и Промышленности.
НАТУРАЛЬНЫЯ СТОЛОВЫЯ ВОДЫ:
„НАРЗАНЪ" Кисловодскъ.
„ЕССЕНТУКИ" № 20
Продажа вездѣ. ● Главный складъ въ Пятигорскѣ.
ПРЕЙСЪ-КУРАНТЫ БЕЗПЛАТНО.
(17, 25, 2, 9) 82,038 27—17

Առևտրի եւ արդիւնաբերութեան մինիստր. թոյլտուութեան հիման վրայ
Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ
Առևտրական Գիտութիւնների Կուրսեր
(Թիֆլիս, Միքայէլեան պրօսպ. տուն № 24|4)
(Թիֆլիս, Միքայէլեան պրօսպ. տուն № 24|4) Դասընթացներ են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն: Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատեստատներ: Առարկաներն են. 1) Հաշւեթղթի վարութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական), 2) Առևտրական Թուաբանութիւն, 3) Քաղաքատնտեսութիւն, 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն), 5) Առևտրագիտութիւն, 6) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 7) Վայելչագրութիւն, կամ Թղթակցութիւն (ամենավատ ձեռքի ուղղումը): Առարկաներն աւանդվում են սրագրութիւն ... Արևմտեան Եւրօպայի առևտրական ակադեմիաների ծրագրով: Ամբողջ տարվայ վճարն է 60 ր.:
Գրելու մեքենայի վրա գրելու դասեր:
—ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐ—
Զբաղմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ին: Խնդիրների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր ժ. 10—12 և 4—7:
Համառօտ ծրագիրը և կանոնները ձրիաբար տրվում և ուղարկվում են կուրսերի շէնքում:
Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ Տ. ՓԻԼՈՅԵԱՆ
(ա. օ.) 20—16

ՑՔԵՂ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ! ՄԻԱՅՆ 2 ՌՈՒԲԼԻ
(Պատենտ № 8259)
Էլեկտրական տուալէտային ջղկված հայելի!

արտասահմանեան փայլուն շրջանակով, գեղեցիկ շինված: Հարկաւոր է մի փոքր հում տալ կնօպկան, վայրկենապէս ստացվում է միանգամայն լուսաճաճանչ էլեկտրական լոյս, որը էֆֆեկտով լուսաւորում է հեռու տարածութեան վրա ամբողջ շրջապատը և մթութեան մէջ մանրակրկիտ կերպով անդրադարձնում է հայելու մէջը նայող դէմքի բոլոր գծերը: Առաջարկվում է որպէս մի անհրաժեշտ առարկայ թէ ննջարանի և թէ բուդուարի համար, և վերին աստիճանի հետաքրքրական է ամեն մի տան համար: Այդ տեսակ էլեկտրական հայելի՝ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱՇԱՐԺ ՄՈՒԶԻԿԱՅՈՎ! Նուագում է լարելու միջոցով բարձր ձայնով և երկար ժամանակ ռուսական զանազան գեղեցիկ և ուրախ երգեր, վալսեր, պօլկաներ, քայլերգեր, օպերաներ և ժողովրդական երգեր: Կամ թէ՝ մուզիկայի փոխարէն—ԺԻՇՏ ԲԱՆՈՂ ԺԱՄԱՑՈՅՑ: Գինը 3 ր. 40 կ.: Այդ տեսակ էլեկտրական հայելի, սակայն մեծ դիրքով, հետաքրքրաշարժ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ 6 ՏԱՐՈՎ: Ուղարկվում են վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի: Ծանապարհածախքի համար—Եւրօպ. մուզիկայով և ժամացոյցով,—գինը 5 ր. 40 կ.: Ասիա և Սիբիր—1 ր.: Նկատի չառնելով քանակը—ստացվում է 50 կ., Հասցէագրել՝ Складу новостей „Русское Дѣло". 72. Варшава. Главная № 457.
(հ.) 5—3